

Н. Є. ЛОЗОВА
ПРО СИНОНІМИ БАГАТОЗНАЧНОГО СЛОВА

В українській мові налічується близько 4000 дієслів, що позначають процес повідомлення. Серед них одне з провідних місць посідає слово *писати*.

Дієслово *писати* — багатозначне. За тлумачним Словником української мови (далі СУМ), воно має шість значень з багатьма відтінками. Кожне з них має свої численні синоніми, котрі відображають якусь ділянку загальної лексичної системи української мови, що створюється, як відомо, різними зв'язками між окремими лексичними одиницями — синонімічними, антонімічними, омонімічними, паронімічними, тематичними тощо.

До дієслова *писати* у значенні «відтворювати графічні знаки рукою або за допомогою друкарської машинки» (напр.: «*Писав* [Йосип] — куди краще від самого дядя» — Панас Мирний; «Він [Мічурін] диктував листа. *Писав* Рябов» — О. Довженко) можна підібрати такі синоніми: *виписувати, виводити, дряпати, скромадити, строчити, черкати, чиркати, шкрябати, базграти, мережити, мережати, друкувати*.

Відтворюючи графічні знаки, ми звертаємо увагу на те, як пишеться текст (швидко або повільно, старанно або недбало), наскільки вміло це робиться, на результат письма. Наприклад, дієслова *черкати, чиркати, строчити* містять інформацію про швидкість писання: «Батюшка усе... записував, сестра Меланія теж собі пірцем *черкала*» (М. Вовчок); «Збори кінчились. Останні слова *строчить* секретар на папері» (С. Олійник), тоді як дієслова *виписувати, виводити* — про повільність («Школяр, затинаючись, *виписував* цифір'ю та робив викладки» (П. Мирний); «А Яшко... крейдою на дощечці *виводить* старанно» (А. Головка)). Часто швидкість призводить до зниження якості створюваного тексту внаслідок недбалого виконання, а повільність передбачає старанне і, отже, якісне писання.

На старанність виконання вказує і слово *скромадити*, подане в СУМі в цьому значенні з ремаркою «жартівливе»: «Про подорож в Алупку.. вони вже тобі, певне, просторо писали, бо вчора щось там півдня *скромадили*» (Леся Українка).

Інформацію про недбалість писання містять слова *дряпати, шкрябати*. Але погано пишуть не тільки внаслідок недбалості, а й невміння (*базграти*).

В дієсловах *дряпати, шкрябати, скромадити* спостерігається метафоричне перенесення значення «скребти по чому-небудь» на письмо. При цьому неприємне для вуха шкрябання не обов'язково пов'язане з негативною характеристикою (пор. *скромадити* «старанно писати»). У дієслів *мережити, мережати* «робити візерунки, вишивати» зовнішня схожість дрібного письма на малюнок, вишивку дала підстави для утворення значення «дрібно писати» («Писала й писала [Леся], *мережила* рядочками папір» — С. Олійник; «А я таки *мережать* буду Тихенько білії листи» — Т. Шевченко).

Розглянуті дієслова стосувалися писання від руки. Є також синоніми до дієслова *писати* в значенні «друкувати на машинці». Це власне *друкувати* і *строчити*. Що до *друкувати*, то воно стилістично нейтральне і використовується в цьому значенні частіше, ніж слово *писати*. *Строчити* ж, так само, як і в значенні «писати від руки», містить вказівку на швидкість відтворення тексту. В цьому дієслові теж спостерігаємо перенесення за схожістю — в даному разі за швидкістю шиття на швейній машинці.

Коли йдеться про значення дієслова *писати* «повідомляти письмово про що-небудь», то цілком природно, що і у синонімів до нього має виділятися в першу чергу компонент «повідомляти». Звичайно, сюди можна віднести дієслова, де є сема «повідомляти», але немає уточнення, як саме (письмово, мовленням, якоюсь позначкою) передається інформація — *повідомляти, сповіщати, інформувати, оголошувати, указувати* тощо.

Значення «повідомляти на письмі» мають дієслова *розповідати, говорити, розписувати, описувати, мережати, мережити*.

Розповідати і *говорити* із значенням «викладати у писемній формі думки, погляди» викликають передусім асоціації з усним мовленням. Писемна форма повідомлення в

семантиці цих дієслів вторинна, виникла вона завдяки єдності мети усного і писемного повідомлення.

Описувати означає детальну розповідь про об'єкт повідомлення («Спасибі, що *описуєш* все, що діється вдома» — М. Коцюбинський). *Мережати* і *мережити* — «розповідати барвисто, пишномовно». Цим значенням, як і значенням «дрібно писати», вони зобов'язані схожістю витіюватої мови з візерунком («Хоч би вже писали, а то *мережать* таке, що й язика поламаєш» — Ю. Збанацький).

Синонімами до значення «створювати якийсь текст або музичний чи художній твір» вживаються дієслова із значенням «в процесі творчої праці виготовляти»: *творити*, *створювати*, *сотворяти* (книжне), *виготовити*: «Якби ви знали, паничі, Де люди плачуть живучи, То ви б елегій не *творили* Та марне бога не хвалили, На наші сльози сміючись» (Т. Шевченко). Із цим значенням можуть вживатись і дієслова на позначення якоїсь роботи взагалі: «Я був дуже зайнятий, бо як тільки трохи поправився, мусив зараз засісти за роботу і до сьогоднішнього дня *виготовити* два оповідання» (М. Коцюбинський).

В дієсловах *белетризувати*, *шкрябати*, *компонувати*, *базграти* є вказівка на написання саме літературного твору (слова *компонувати* і *базграти* вживаються переважно тоді, коли йдеться про вірші), причому в словах *шкрябати* і *базграти* явно присутній оціночний момент — «створювати абиякі, погані літературні твори». Пор. з іншим значенням цих же слів — «погано писати».

Значення «займатися творчою діяльністю» виділяється в ряді тих дієслів, які означають «створювати що-небудь»: *творити*, *сотворяти*, *створювати*, *виготовити*: «Вміти *творити* — це не означає вміти лише добре малювати... Я думаю, що вміти *творити* — це означає бути також мислителем своєї епохи, свого часу» (О. Довженко).

Синонімами до дієслова *писати* «створювати твір живопису» виступають дієслова *малювати*, *рисувати*, *мазати*, *мазюкати*, *виписувати*, *виводити*, *вимальовувати*. Значення «малювати» в дієслові *писати* пов'язано в основному з технікою письма пензлем або пером, у синонімічному до нього *рисувати* — олівцем і пером.

Дієслово *малювати* позначає малювання і пензлем, і пером, і олівцем. Те саме значення мають дієслова *мазати* і *мазюкати*. Але тут є і додаткове значення зневажливого ставлення до малювання, характеристика його як поганого, невмілого («Якось знічев'я взяв я олівця та шматок паперу, а на стіні в нашій кімнатці отак висів козак Мамай з кобзою, то я почав *мазати*» — П. Загребельний; «Він теж трохи *мазюкає*... — Уявіть, малює він досить пристойно» — М. Стельмах).

У дієсловах *виписувати*, *виводити*, *вимальовувати* є вказівка на ретельність, старанність виконання: «Любовно *виписуючи* кожну квіточку на фоні неба, дерев, художниця [К. Білокур] створює не просто натюрморти, а справжні картини живої природи» (з журналу); «За столом сидить партизан-художник, старанно *вимальовуючи* обкладинку до альманаху» (А. Шиян).

І останнє значення дієслова *писати* — «заносити до списку, реєстру»: «Я запорожець Пархім, по книгах мене *пишуть* Запапи-хатою і дражнять мене Скачистрибайло» (І. Нечуй-Левицький); «Мене не *пишуть* в школу, і не беруть у поле» (М. Стельмах). У сучасній українській мові слово *писати* в цьому значенні виступає рідко, замість нього вживають: *записувати*, *реєструвати*, *фіксувати* тощо.

Таким чином, тільки синонімічними відношеннями дієслово *писати* пов'язане з десятками слів. Ці зв'язки, що склалися протягом історичного розвитку української мови, добре відбивають її багатство, її семантичну і стилістичну різноманітність, які потрібні для точного відтворення людської думки і які становлять неповторну красу кожної живої мови.